

Ordlista och förkortningar

Absorberad dos	Den energimängd som vid strålbehandling absorberas per massa i vävnaden, mäts i gray (Gy).
Adjuvant	”Hjälpande, understödjande” – tilläggsbehandling av befarad men ej bevisad sjukdom.
Astrocytom	Typ av hjärntumör.
Ataxia telangiectasia	Ärftlig nervsjukdom med ökad cancerrisk.
Audit	Kvalitetskontroll av verksamhet utförd av utomstående.
Basalcellscancer	Form av hudcancer.
Benign	Godartad.
Bias	Systematiskt fel som påverkar resultatet.
BNCT	Bor-neutron-infångningsterapi.
Boost	Extra stråldos given till en mindre del av strålbehandlingsområdet, t ex där primärtumören är belägen.
Brachyterapi	Behandling med slutna strålkällor vilka placeras i eller i direkt kontakt med tumören.
Cancer in situ	Tidig, ej infiltrerande cancer.
CNS	Centrala nervsystemet.
CRE	Cumulative Radiation Effect.
CT	Computed tomography – datorassisterad skiktröntgen.
CTV	Clinical Target Volume – kliniskt målområde för behandling (i allmänhet för bestrålning).

Cystektomi	Operativt avlägsnande av urinblåsan.
Differentieringsgrad	Mognadsgrad hos tumörvävnaden. Högt differentierad tumör: ganska stor likhet med den normala friska vävnaden. Lågt differentierad tumör: mycket omogen, liten eller ingen likhet med den friska normalvävnaden. Medelhögt differentierad tumör är en mellangrupp. Högt differentierade tumörer har många gånger ett långsammare förlopp och bättre prognos än lågt differentierade.
DNA	Deoxyribonukleinsyra – komplicerad makromolekyl som utgör arvsmassan hos alla organismer.
Dosimeter	Mätare av strålningsdos.
Dosimetri	Läran om hur man mäter eller beräknar stråldosens fördelning i kroppen.
Dosrat	Doshastighet.
Duktal	Gång, passage. Benämning på cancertyp utgången från en sådan passage.
Endoluminal	Inuti ett rörformat hålrum, t ex i luftstrupen.
Endometrium	Livmoderslemhinna.
EORTC	European Organisation for Research and Treatment of Cancer.
EPID	Electronic Portal Imaging Device.
Epitermiska neutroner	Neutroner med energi anpassad för att nå ett visst djup i vävnad.
ESTRO	European Society for Therapeutic Radiology and Oncology.
Etiologi	Orsak.

Fantom	Docka med strålabsorbtiönsegenskaper liknande människans och som därmed bland annat kan användas vid Stråldosmätning.
Fotonstrålning	Elektromagnetisk strålning med karaktär såväl av vågrörelse som partiklar (fotoner).
Fraktionering	Dosuppdelning, dvs vilken stråldos som givits vid varje behandling samt hur ofta behandling givits.
Gantry	Stativ i vilket strålbehandlingsutrustningen monterats.
Gantry-monterad	Anpassad för patientbestrålning.
Gastrointestinal	Tillhörande mag-tarmkanalen.
HDR	Högdosrat.
Hemangiom	Blodkärlsmisbildning.
Hematopoetisk	Blodbildande.
Histopatologisk	Mikroskopisk vävnadsdiagnos.
Hyperfraktionering	Strålbehandling där man ökat antalet fraktioner (behandlingstillfällen) men sänkt fraktionsdosen jämfört med normalt, t ex två eller tre strålbehandlingar per dag i stället för en.
Hyperthyreos	Överfunktion av sköldkörteln.
Hypofraktionering	Höga doser per fraktion men få behandlingar; användes ofta vid palliativ strålbehandling.
Hypopharynx	Nedre svalgrummet.
Hypoxi	Brist på syre.
Hög-LET-strålning	Tätjoniserande strålning.

IAEA	International Atomic Energy Agency.
ICRP	International Commission on Radiation Protection.
ICRU	International Commission on Radiation Units and Measurements.
IMRT	Intensitetsmodulerad strålterapi.
Indexlesion	Sjuklig förändring som särskilt studeras.
Indicerad	Påkallad.
Indolent	Långsam, trög.
Induktionsterapi	Inledande behandling i syfte att kraftigt minska tumörvolymen.
Inert	Reaktionsfritt.
In situ	”På platsen”, anger förstadium till cancer.
Interstitiell	Behandling där strålkällan placeras direkt i vävnaden, t ex radioaktiva nålar som sticks in i tumören.
Intrakavitär	Inuti en kroppshåla, t ex strålbehandling där slutna radioaktiva strålkällor placeras i livmoderns hålrum.
In vivo	”I livet”, dvs studier av förhållanden i patienten.
IORT	Intraoperativ strålbehandling.
Isocentriskt gantry	Stativ till strålbehandlingsapparat som är roterbart kring en bestämd axel.
Isodos	Samma dos. En isodoskurva är en linje som sammanbinder punkter med samma dos.
Jonisation	Vid strålbehandling frigörs och absorberas strålningens energi i vävnaden med följd att en elektron slås ur en

vävnadsmolekyl varvid uppkommer positiva och negativa elektriska laddningar (joner).

Kapillär	Den tunnaste typen av blodkärl.
Katarakt	Linsgrumling.
Keloid	Förtjockad ärrbildning.
Kollimator	Anordning som avgränsar strålen, bländare.
Kolloidal	Trögflytande.
Konform terapi	Behandling där stråldosen i patienten så långt som möjligt anpassas till behandlingsområdets geometriska form.
Kordom	Tumör utgången från brosksträngen, ofta lokaliserad till skallbasen.
Kurativ	Botande.
Larynx	Struphuvud.
LDR	Lågdosrat.
Lesion	Skada.
LET	Linear Energy Transfer.
Likvorrummet	Hjärnhinne- och hjärnvätskerum.
Linjäraccelerator	Typ av behandlingsapparat för extern (yttre) strålbehandling.
Lokoregional	Som hör till en lokal och dess närmaste omgivning, t ex återfall av tumör på platsen för eller i närheten av tidigare tumör.
LQ	Linjärvadratisk.
Lumen	Öppning i en rörformad struktur, t ex blodkärl.

Lungfibros	Ökad mängd bindväv (ärrbildning) i lungvävnaden.
Malign	Elakartad.
Malignitet	Elakartad sjukdom (vanligen avses tumörsjukdom).
MALT	Mucosa Associated Lymphoid Tissue.
Mastektomi	Operativt avlägsnande av bröstkörtel.
Maxillektomi	Operation av bihålan i överkäken.
Melanom	Pigmenttumör, oftast belägen i huden.
MDR	Medeldosrat.
MLC	Multi-Leaf Collimator.
Morbiditet	Sjuklighet, biverkningar och skador av behandling eller åtgärd.
Morfologi	Utseende, uppbyggnad, vävnadstyp.
Mortalitet	Dödlighet.
MR	Magnetic Resonance.
MRI	Magnetic Resonance Imaging.
MRT	Magnetisk Resonans Tomografi.
Multidisciplinär	Flera specialiteter (discipliner) tillsammans.
Myelom	Plasmacellstumörer i benmärgen.
Nasopharynx	Näs-svalgrummet.

Nekros	Vävnadssönderfall.
Neoadjuvant	Behandling av befarad men ej bevisad tumörspridning som ges före annan tumörbehandling, t ex kirurgi.
Neuropati	Skada på perifera nerver.
NSCLC	Non-Small Cell Lung Cancer (icke småcellig lungcancer).
NSD	Nominal Standard Dose.
NTCP	Normal Tissue Complication Probability.
OER	Oxygen Enhancement Ratio.
Oropharynx	Mellansvalgrummet.
Osteolytisk	Bennedbrytande.
PET	Positron Emission Tomography.
Palliativ	Understödjande, symtomlindrande ej botande behandling.
Palpabel	Möjlig att känna.
Patologisk remission	Mikroskopiskt verifierat försvinnande av tumören.
Placebo	”Som jag behagar”, dvs behandling med overksam substans.
Plexus brachialis	Nerver i armhålan.
Pneumonit	Strålreaktion i lungvävnaden.
Polycytemia vera	Överproduktion av röda blodkroppar.
Positron	En elektron som har positiv laddning.
Postoperativ	Efter operationen.
Potentiera	Förstärka.

Profylaktisk	Förebyggande.
PSA	Prostata-specifikt antigen.
PTV	Planning Target Volume – den av onkologen definierade vävnadsvolym som ligger till grund för dosplaneringen. PTV omfattar CTV med marginaler för bl a rörelser.
Racetrackmikrotron	Speciell typ av strålbehandlingsutrustning i kombination med linjäraccelerator.
Radikal	Definitiv, botande behandling.
Radiologisk kastration	Bestrålning av äggstockarna för att minska hormonproduktionen.
Radionuklid	Grundämnesvariant med något annorlunda sammansättning av elementarpartiklar och till följd härav ej stabil utan spontant sönderfallande. Vid sönderfall frigörs energi, t ex i form av gammastrålning som kan användas i medicinska sammanhang.
Randomisera	Statistisk metod som innebär att man slumpmässigt fördelar patienter ur en väldefinierad grupp till ettdera av flera behandlingsalternativ.
RBE	Relative Biological Effectiveness.
Recidiv	Återfall, t ex när tumören återkommer efter en tids tumörfrihet.
Regress	Tillbakagång, t ex en krympning av tumören.
Remission	Tillbakagång, t ex krympning av tumören. Används i uttryck som komplett (försvinnande av all tumör) och partiell remission (försvinnande av minst hälften av tumören).
Resektabel	Möjlig att operativt avlägsna.

Respons	Svar.
Retroperitoneal	Belägen i bakre delen av bukhålan.
RT	Radioterapi.
Scintigrafi	Undersökningsmetod där radionuklider tillförs patienten och sedan med undersökningsapparaten kan identifieras och på så sätt åskådliggöra olika processer i kroppen.
SCLC	Small Cell Lung Cancer (småcellig lungcancer).
Signifikant	Statistisk term som anger den matematiska säkerheten i att en påvisad skillnad skall vara ”äkta” och inte ett resultat av slumpen.
Skivepitelcancer	Cancer utgången från skivepitelceller, dvs ytceller i t ex hud, munhåla, svalg, lunga med mera.
SOBP	Spread Out Bragg Peak.
SPECT	Single Photon Emission Computed Tomography, en undersökningsmetod som bygger på kombination av Scintigrafi och CT.
Stadium	Tumörutbredning
Stamceller	Ursprungscell som efter delning och differentiering utvecklas till mogna celler av alla slag.
Stereotaktisk strålbehandling	Bestrålning som sker från ett stort antal rymdvinklar med tumören i centrum.
Synkrotron	Speciell typ av accelerator.
Systembehandling	Medicinsk behandling, t ex med cellhämmande medel (cytostatika) och/eller hormoner.

Targetvolym	Målvolym, dvs den definierade vävnad som man önskar strålbehandla. Jfr CTV och PTV.
TBI	Total Body Irradiation.
TCP	Tumour Control Probability.
Thyreoidea	Sköldkörteln.
TME	Total Mesorectal Excision.
Trombos	Blodpropp.
Tomografi	Metod där man undersöker kroppen uppdelad i tvärsnitt, jämför CT.
Vulva	Blygd.